

Значки Хмельниччини у збірці Міського краєзнавчого музею м. Нетішина

Фалеристична колекція, збірка є одним із джерел для вивчення історико-культурних процесів, пам'яток певної місцевості. Окремий значок стисло передає інформацію, часто в символічній, схематичній формі, змушує дослідника чи колекціонера ставити запитання та шукати на них відповіді.

Серед знавців-колекціонерів цінуються «чисті» колекції значків, тобто такі, які чітко відповідають певній темі. Наприклад, у серії «Міста і країни» можна виділити ще одну окрему тему – значки, що відображають архітектурні будівлі або визначні історичні події певної місцевості. Звичайно, поповнення «чистої» колекції – справа непросте, але варта зусиль [10, с. 24-26].

Масовим випуск значків був у період Радянського Союзу, тому значну їх частину складають характерні металічні значки, що випускались на заводах. У той час значки виконували й певну виховну та ідеологічну функцію [8, с. 5-6].

Темою нашої розвідки є значки, які стосуються міст та визначних історико-культурних місць теперішньої Хмельницької області. У збірці Міського краєзнавчого музею м. Нетішина ми нарахували 38 значків, окремі з яких повторюються. Отож, серед наявних виділяємо 29 різновидів. Слід зазначити, що до уваги бралися усі значки, не враховуючи їх типологічної приналежності.

На одному зі значків – герб Хмельницької області. Автором герба є М. Мاستикаш, а символ такого зразка було затверджено 21 березня 2002 року. Тло значка у формі щита з півколом в основі, розділене вертикальною лінією на дві частини – синю (права) та червону (ліва). Такий розподіл символічно передає інформацію про те, що нинішня Хмельницька область об'єднала у своїх межах історичні землі Волині (червоне тло взятє з герба Волинського воєводства) і Поділля. Поверх лінії ділення розташовані золотисте шістнадцятипроменеве сонце з людським обличчям і, нижче, два золотисті хлібні колоски. Останні символізують аграрну спрямованість області. Вони розміщені таким чином, що утворюють літеру «Х» – першу в назві області. Значок містить не всі елементи герба області. На останньому, крім названих деталей, щит облямований декоративним картушем, у складі якого над головою герба – зображення розгорнутої книги [18].

Сім різновидів значків стосуються м. Хмельницького, обласного центру (Таб. 1). На чотирьох із них – зображення гетьмана Богдана

Хмельницького. Воно відтворює обриси пам'ятника на Привокзальній площі, який було встановлено 31 липня 1955 року після того, як у січні 1954 року, на ознаменування 300-річчя Визвольної війни українського народу і на відзнаку заслуг видатного державного діяча й козацького полководця Богдана Хмельницького, Проскурів перейменовано на Хмельницький [13, с. 49, 53-54].

Три значки із зображенням герба міста виконані в одному стилі (Таб. 1: 3, 6, 7). На кожному з них герб у вигляді трьох перехрещених стріл, розміщених на блакитному тлі, написи представлено на коричневому фоні. На двох значках є дата «1493-1993», а на третьому – число «500». Очевидно, випуск значків було приурочено п'ятсотріччю міста. Так, за джерелом від 1493 р., Плоскирів був невеликим селом, де мешкало понад 100 жителів та розміщувався гарнізон озброєних жовнірів, які утримувалися місцевим населенням. Зауважимо, що за новішими дослідженнями перша, відома на сьогодні, писемна згадка про поселення Плоскирівці (Плоскирів) відноситься до *10 лютого 1431 р.*, коли польський король Владислав II Ягайло записав його у володіння Янові Чанстуловському. Додамо, що на той час Поділля стало ареною суперечки між литовськими князями та Польським королівством, яка закінчилась на користь останнього. Частина Поділля, включаючи Побужжя, відійшла під владу Польської Корони. У зв'язку з цим король надавав вірній шляхті привілеї на володіння землями [5, с. 3-4; 22, с. 5-9].

Як зазначає С. Єсюнін, «ще до початку XX ст. Плоска при впадінні в Буг мала «безіменний» рукав, завдяки якому утворювався природний острів. Ймовірно той рукав у XV-XVI ст. мав назву Рів (до річч, доволі поширений гідронім на землях Поділля), а поселення, що заснували на острові між Плоскою та Ровом, стало іменуватися Плоскирів (Плоскирівці)» [5, с. 4; див. також: 25, с. 316].

22 січня 1796 р. місто одержало офіційний герб у формі щита, на блакитному полі якого – три складені навхрест стріли, середня – вістрям униз, дві бокові – догори, що підкреслювало характер Проскурова (така назва міста зустрічається в російських документах початку XIX ст.) як важливого військово-сторожового пункту Російської імперії [13, с. 45; 26, с. 55; 22, с. 44; 14, с. 248]. Вибір саме такого герба пояснюють і тим, що Плоскирів тривалий час належав родині Замоївських, а відтак для герба міста були запозичені елементи їх родинного символу¹ [13, с. 76].

Ще один значок відтворює герб міста радянського періоду,

¹*Герб Єліта являв собою три золоті чи жовті списи, покладені в червоному полі на киталт зірки; над шоломом – зображення половини козла з рогами, що вискакує, від чого, очевидно, ще одна назва цього символу – Козлароги [23, с. 46; 24, с. 254].*

затверджений 1971 року: тло значка поділене навпіл по горизонталі; у верхній частині на червоному тлі зображення двох перехрещених снопів, над якими розміщено серп і молот; у нижній частині на синьому тлі знаходиться шестерня, на яку накладаються уже згадані три стріли, які трансформувалися у перехрещені блискавки (Таб. 1: 4) [17; 5, с. 135].

Значок із зображенням погруддя Богдана Хмельницького в обрамленні, що нагадує контури фортеці, та з підписом на ньому є значком Хмельницького обласного краєзнавчого музею (Таб. 1: 8). Заклад створений ще у 1929 році і нараховує понад 60 тисяч експонатів основного фонду.

Кілька значків стосуються міста Шепетівки. Зазначимо, що остання як село існувала вже у 1590 або ж 1591 рр.² [1, с. 241-243]. В музейній збірці виділяємо три різних значки, пов'язані з ім'ям всесвітньо відомого письменника Миколи Островського (Таб. 2: 2-4). Ще один значок пов'язаний з територією сучасної Рівненської області, а саме з селом Вілія Острозького району, де нині знаходиться музей письменника. На цьому значку дві дати: «1904» і «1974», перша з яких – це рік народження М. Островського, а друга, очевидно, являє собою рік випуску значка. На останньому, крім іншого, будівля музею М. Островського в с. Вілії.

На одному зі значків «Червоні прапори» будівлі Обласного літературно-меморіального музею Миколи Островського у Шепетівці. Тут також зображено пам'ятник Миколі Островському, який стоїть поряд із музеєм. Постаць письменника у солдатській шинелі, висічена з граніту, є роботою скульптора В. І. Зноби та архітектора І. С. Ланька [4, с. 81]. Музей у 1989 році включено до міжнародного каталогу «Музеї світу». Його особливість полягає в тому, що тут висвітлюється доля однієї людини, яка, незважаючи на тяжку хворобу – повну нерухомість та сліпоту, здійснила особистий подвиг, що став прикладом для багатьох людей [13, с. 308].

Микола Островський – радянський письменник, автор романів «Як гартувалась сталь» і «Народжені бурєю». Сімнадцятирічний Микола, як і його герой Павло Корчагін, став прибічником більшовицьких ідей і був відданий їм протягом всього свого недовгого життя. На одному зі значків, окрім портрета письменника, зображено силует вершника, який стрімголов мчить уперед, а нижче – будьонівку, шаблю та квітку – символи тогочасних буремних подій.

²Ця постає з тексту документа від 1 вересня 1594 року, який крім іншого, стосується крадіжки в шепетівському млині [1, с. 242-243]. (Автор дякує за з'ясування цієї історичної інформації, а також за надання інших консультацій Т. Вихованцю, заступнику директора з наукової роботи Міського краєзнавчого музею м. Нетішина).

Рельєфне зображення хлопчика з гранатою у піднятій руці розміщене на значку, присвяченому Валі Котику, учаснику партизанського руху на Україні в роки Великої Вітчизняної війни, наймолодшому Герою Радянського Союзу. На значку внизу праворуч – медаль «Золота Зірка» (Таб. 2: 1).

Влітку 1943 року Валя Котик став партизаном загону імені Кармалюка під командуванням І. Музальова. В битві за звільнення м. Ізяслава чотирнадцятирічного хлопця було смертельно поранено. У 1958 році йому посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Ім'ям Валі Котика свого часу було названо вулиці в багатьох містах, школи, піонерські табори тощо. В 1960 році у Шепетівці споруджено бронзовий пам'ятник Валі Котику (скульптори Л. Скиба, П. Фліт, І. Самотос).

Два аналогічних значки, які відрізняються лише розмірами, присвячені місту Славуті (Таб. 3: 4, 5). В давнину це поселення називалося «Слаутин». Перша відома на сьогодні його писемна згадка відноситься до 1619 року [2, с. 38].

На значках – герб міста радянського періоду, який був затверджений у 1971 році. Значок має форму французького щита, тло якого розділене червоною стрічкою по діагоналі на дві частини: праворуч вгорі на зеленому тлі срібні автомат і партизанська шапка, ліворуч внизу на синьому тлі срібні заводські будівлі; в чорній главі срібний напис «Слаута» (автор – А. Єлагін) [21]. У стислій символічній формі значок несе інформацію про широко розгорнутий партизанський рух на Славутчині в роки Великої Вітчизняної війни [2, с. 174-188]. В місті діє історичний музей, де, зокрема, й висвітлено підпільний рух та партизанську боротьбу у краї в 1941-1944 роках.

На відповідному значку відтворено герб Летичева (Таб. 3: 3). Летичів – селище міського типу, центр Летичівського району у Хмельницькій області. Перша писемна згадка про населений пункт датується 1411 роком, коли в документах згадується фортеця, збудована у Летичеві литовськими князями Коріатовичами. Зустрічається й інша версія – 1265 рік [13, с. 223; 14, с. 244]. Значок, присвячений місту, має форму, наближену до іспанського щита, темно-синє тло якого розділене по горизонталі білою хвилястою стрічкою. У верхній частині зображення сонця (герба Поділля), а в нижній – вовка, що пов'язане з назвою річки Вовк, яка в цій місцевості впадає у Південний Буг [20; 5, с. 91].

До наших днів у селищі збереглась башта, мурована із рваного каменю-вапняку – частина замкових споруд XVI ст. Вона двоярусна, з підвалами, має в діаметрі 10 м. Підвал і перший ярус перекриті склепіннями. Башта має вузькі, рідко поставлені ключовидні бійниці й гарматні амбразури,

кам'яні сходи в товщі стіни. Первісно башта завершувалась високим наметовим дахом. Теперішнє вінчання у вигляді зубців, що утворюють своєрідну корону – мотив, поширений у декоративному оформленні оборонних споруд Поділля XVI-XVII ст. [13, с. 232]. Збереглись до наших днів також будівлі давнього костелу та дзвіниці.

На початку XIX ст. Летичів був одним із центрів повстання, очолюваного Устимом Кармалюком. Поховано ватажка антифеодальної боротьби селян на летичівському кладовищі. В 1974 р. у населеному пункті поставлено бронзовий пам'ятник Кармалюку (скульптор В. І. Зноба) [4, с. 104].

Окрім інших видатних імен, пов'язаних з історією Летичева, відзначимо Льва Толстого. В 1854 році він більше місяця перебував тут як офіцер російської Дунайської армії. Там написано оповідання «Рубка леса». Подільські враження помітні в його творах «Отрочество» й «Утро помещика» [4, с. 105-106].

Значок із зображенням човна з веслами стосується м. Волочиська – центра Волочиського району Хмельницької області (Таб 3: 2). Оскільки місто розташоване на лівому березі Збруча (притока Дністра), човен і хвиляста лінія на значку вказують на цю річку. Зображення відтворює герб Волочиська пострадянського періоду (до 2008 року) [15].

Перша згадка про місто відноситься до 1463 року. Ця дата присутня й на значку. «Вперше поселення під назвою Волочище згадується в документах під 1463 р. Назва походить від слова «волочити», тобто тягти волоком. Ще за часів Галицько-Волинського князівства і у наступні віки тут проходив торговельний шлях із Заходу на Схід. Щоб перебратися через річку та її заболочені береги, купцям доводилося волочити свої вантажі. На цьому шляху по обох берегах Збруча виникло два поселення з назвою Волочище. Одне з них пізніше дістало назву Волочиськ, а друге – Підволочиськ» [4, с. 93; див. також: 14, с. 242].

Цікаво, що в 1893-1894 рр. у Волочиську в прикордонних частинах відбував службу видатний російський письменник О. І. Купрін (1870-1938), який у своїх ранніх творах відобразив життя цього провінційного містечка [4, с. 93].

Про поважний вік міста Ізяслава, одного з найдавніших на Хмельниччині, розповідає значок «Изяслав. 1000 лет» (Таб. 3: 1). Він у формі французького щита із зображенням фортечної стіни та червоної зірки на ній. В центрі стіни арка, на блакитному тлі якої зображення кельні та шестерні. Таким був знак міста Ізяслава з кінця 1980-х років [16]. За однією з версій, місто було засноване у 987 році князем Володимиром Святославичем і згодом передане у володіння сину Ізяславу, від імені якого й отримало свою назву [12, с. 6].

З 2003 року розпочав свою діяльність Ізяславський районний історико-краєзнавчий музей, розташований у Районному будинку культури. Музей пропонує переглянути експозицію з історії і етнографії Ізяславщини.

Комплекс пам'яток культури Ізяслава є одним із найцінніших, проте чи не найзанедбаніших на Волині. Десять об'єктів у межах міста були занесені до Державного реєстру національного культурного надбання України. На сьогодні в Ізяславі збереглися руїни Старозаславського замку (XV ст.); живописні руїни палацу князів Сангушків, Новозаславського замку та палацу князів Заславських (XVI-XVIII ст.); залишки середньовічних мурів і валів міста, зокрема, вздовж річок Сошені й Горині та ін. [19]

Кам'янець-Подільський та Меджибіж – населені пункти, з назвами яких асоціюються фортечні мури та стародавні будівлі. Кам'янець-Подільський представлений чотирма значками (Таб. 4: 1-4). В основному, на значках зображено фортечні мури. Понад шістьсот років Кам'янець (до 1795 року, пізніше додали слово «Подільський») був адміністративним і культурним центром Поділля. До кінця XIX ст. головною частиною було Старе місто, розташоване на річці Смотрич. Що стосується заснування міста, то цей відлік пов'язують із наданням Кам'янцю магдебурзького права в 1374 році [13, с. 95]. Зрештою, питання віку міста залишається відкритим, оскільки існує декілька концепцій, що суперечать одна одній [7, с. 5-9].

На двох значках представлено будівлю ратуші XVI ст. Свого часу ринок польської громади Кам'янця був сформований саме у центральній частині Старого міста. В центрі майдану-ринку було зведено будинок магістрату – кам'яну Ратушу з вежею-дзвіницею, біля якої знаходились помешкання польської верхівки. Вежа надавала приміщенню магістрату суворого й величного вигляду. З неї оглядали околиці під час облоги міста ворогом і дзвонили на сполох [7, с. 17].

У 1672-1699 роках, під час турецької окупації, споруда зазнала нищівних руйнувань. У середині XVIII ст. було проведено ремонт і реконструкцію ратуші в стилі бароко за участю архітектора Яна де Вітте. Численні реконструкції змінили первісний вигляд будівлі. Зараз можна спостерігати, як органічно поєднались у ній риси ренесансу й бароко [3, с. 83]. До 1870 року в ратуші знаходились магістрат і міська управа, згодом – поліцейське управління, пізніше – школа. Нині в ратуші розташовано відділ Кам'янець-Подільського Державного історичного музею-заповідника [13, с. 120].

Після фортеці в Кам'янці-Подільському Меджибізька – одна з найвизначніших пам'яток оборонної архітектури Поділля. Перша писемна згадка про Межибіж (тепер – Меджибіж Хмельницької області)

відноситься до 1146 року. Тоді, згідно з Іпатіївським літописом, київський князь Ізяслав передав Святополку Всеволодичу у володіння п'ять міст, і серед них «Меджибожье» [11, с. 6; 14, с. 28].

На двох різних значках наявні зображення Меджибізького замку XVI ст. (Таб. 4: 5, 6) Комплекс замкового ансамблю складають споруди різних часів. Ця пам'ятка архітектури є прикладом перехідних типів замків з оборонними стінами й вежами до замків-палаців, поєднуючи риси фортечного зодчества з формами ренесансу [13, с. 211]. Замок побудований на місці при злитті Південного Бугу й Бужка, тому він має форму видовженого трикутника. Фортеця добре гармоніює з місцевим ландшафтом.

На базі комплексу пам'яток замку у 2001 році створено Державний історико-культурний заповідник «Межибіж». Щороку в Меджибожі проводиться міжнародний фестиваль «Стародавній Меджибіж». Туди з'їжджаються сотні учасників військово-історичних клубів з різних країн.

Китайський будинок зображено на значках, присвячених палацово-парковому ансамблю «Самчики» (Таб. 5). Державний історико-культурний заповідник «Самчики» знаходиться у Старокостянтинівському районі. Палацово-парковий ансамбль презентує архітектуру та садово-паркове мистецтво періоду зрілого класицизму в Україні [13, с. 279].

Село Самчики перебувало у володінні різних заможних родин. Після того, як власником маєтку став Пьотр Чечель, помістя набуло нового вигляду (кінець XVIII ст.): збудовано палац, два флігелі, в'їзну браму, оранжереї, зокрема теплицю відкритого типу «Сад в мурах», стайні; парк Хоєцьких реконструйовано в романтичному пейзажному стилі.

Серед паркових будівель вирізняється Китайський будинок – данина екзотичному стилю у мистецтві Європи. Китайський павільйон високий, у формі квадрата, зі шпильастим дахом, який виготовлений у вигляді дахів-пагод (китайський стиль). Його увінчує флюгер із прорізними цифрами «1814». Будівля цікава й у технологічному плані як приклад улаштування в давнину холодильників [9, с. 105-106].

Китайський будинок неодноразово перебудовувався, тому поєднує риси архітектури XIX-XX ст. Формально як зразок еклектики будівля відображає риси класицизму, неоготики та псевдоорієнтальної архітектури [13, с. 285].

Зображення погруддя Анни Ахматової присутнє на значках, пов'язаних із літературно-меморіальним будинком-музеєм письменниці (Таб. 6). Йдеться про філіал Хмельницького обласного літературного музею, який знаходиться в с. Слобідка-Шелехівська Деражнянського району. Музей відкрито 24 червня 1989 року з нагоди 100-річчя від дня народження

Анни Ахматової. Експозиція закладу розповідає про життєвий і творчий шлях поетеси, а також про її рідних і близьких.

Видатна російська поетеса неодноразово була в садибі своєї рідної тітки Анни Еразмівни Вакар. Ахматова вважала будинок тітки своїм тихим домом і любила сюди приїжджати. Тут вона писала вірші, сюди навідувався і її чоловік Микола Гумільов.

В музеї є особисті речі, рукописи Анни Ахматової, речі її матері, меблі. Серед іншого, є альбом спогадів з автографом сина поетеси – відомого історика Льва Гумільова. Щороку, в день народження Анни Ахматової, у музеї проходять традиційні Ахматівські читання [9, с. 205, 207].

Отож, ми здійснили своєрідну подорож Хмельниччиною, розглянувши значки, присвячені її містам та деяким історико-культурним пам'яткам. Ця невелика тематична фалеристична збірка представляє важливі відомості з історії та культури нашого краю.

Література та джерела

1. Архив Юго-Западной России. – К., 1876. – Ч. 6. – Том 1.
2. Берковський В. Студії з історії Славутчини. – К.: Пульсари, 2008. – 232 с.
3. Винокур І. Хотюн Г. Кам'янець-Подільський державний історико-архітектурний заповідник / Фото П. Березіна. – Львів: Каменяр, 1981. – 95 с.
4. Гуменюк С. Морський М. Туристські маршрути Хмельниччини: Путівник. – Львів: Каменяр, 1983. – 120 с.
5. Гречило А. Українська міська геральдика. – К.; Львів: УГТ, 1998. – 192 с.
6. Єсюнін С. Місто Хмельницький: історія, події, факти. – Хмельницький, 2004. – 112 с.
7. Завальнюк О. Комарницький О. Кам'янець-Подільський: Історико-популярний нарис. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2001. – 120 с.
8. Ильинский В. Значки и их коллекционирование. – М., 1977. – 192 с.
9. Казімірова Л. Парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва Хмельницької області / Серія «Terra in-cognita: Хмельниччина. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В. С., 2006. – 228 с.
10. Круглов Г. Что такое фалеристика. – Минск, 1983. – 80 с.
11. Логвин Г. Замок в Меджибожі (Пам'ятник архітектури XVI ст.) / Упорядн. Г. Медведчук, О. Погорілець, А. Трембіцький. 2 вид. – Хмельницький, 2009. – 20 с.
12. Міньков І. Ізяслав – місто старовинне. Історико-краєзнавчий нарис. – Хмельницький: Редакційно-видавничий відділ обласного управління по пресі, 1991.
13. Путівник. Хмельницька область / редкол.: І. Курус (голова) [та ін.]. – К.: Богдана, 2010. – 320 с.
14. Рибак І. Наш край в історії України. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2007. – 260 с.
15. Інтернет. uk.wikipedia.org/wiki/Герб_Волочиська.
16. Інтернет. uk.wikipedia.org/wiki/Герб_Ізяслава.

17. Інтернет. uk.wikipedia.org/wiki/Герб_Хмельницького.
18. Інтернет. uk.wikipedia.org/wiki/Герб_Хмельницької_області.
19. Інтернет. uk.wikipedia.org/wiki/Ізяслав.
20. Інтернет. uk.wikipedia.org/wiki/Летичів.
21. Інтернет. www.heraldry.com.ua.
22. Історія міста Хмельницького: документи і матеріали / Упорядник С. Єсюнін. – Хмельницький, 2006. – 80 с.
23. Łódź-Czarniecki K. Herbarz polski podług Niesieckiego. – Gniezno, 1875-1881. – Т. 1.
24. Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego / wyd. K. J. Turowski. – Kraków, 1858.
25. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / pod. red. B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa, 1887. – Т. 8.
26. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / pod. red. B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa, 1888. – Т. 9.

ДОДАТКИ: значки Хмельниччини зі збірки Міського краєзнавчого музею м. Нетішина

Значок «Герб Хмельницької обл.» Кн-16169/Фа-835

Таблиця 1. Значки м. Хмельницького

1. Кн-4845/Фа-247.
2. Кн-6183/Фа-370.
- 3, 6, 7. Кн-8210/Фа-581, Кн-8211/Фа-582, Кн-8212/Фа-583.
4. Кн-16168/Фа-834;
5. Кн-6185/Фа-372.
8. Значок «Хмельницький обласний краєзнавчий музей» Кн-7606/Фа-527.

1

2

3

4

Таблиця 2. Значки м. Шепетівки

1. Значок «Пам'ятник Вале Котику» Кн-8573/Фа-586.
2. Значок «Н. Островский» Кн-8574/Фа-587.
3. Значок «Шепетівка» Кн-4849/Фа-251.
4. Значок «Музей М. Островського. Шепетівка» Кн-7603/Фа-524.

1

2

3

4

5

Таблиця 3. Значки окремих населених пунктів Хмельниччини

1. Значок «Ізяслав» Кн-6177/Фа-364.
2. Значок «Волочиськ. 1463» Кн-4593/Фа-234.
3. Значок «Летичів» Кн-16303/Фа-879.
4. Значок «Славута» Кн-17114/Фа-1002.
5. Значок «Славута» Кн-6166/Фа-353.

1

2

3

4

5

6

Таблиця 4. Значки м. Кам'янець-Подільського та смт Меджибіжа

1. Значок «Кам'янець-Подільський. Ратуша XVI ст.» Кн-7239/Фа-509.
2. Значок «Кам'янець-Подільський» Кн-8590/Фа-603.
3. Значок «Кам'янець-Подільський» Кн-16463/Фа-898.
4. Значок «Кам'янець-Подільський» Кн-16563/Фа-917.
5. Значок «Меджибіж. XVI ст.» Кн-16254/Фа-851.
6. Значок «Меджибіж. Фортеця XVI ст.» Кн-5446/Фа-308.

Таблиця 5. Значки Державного історико-культурного заповідника «Самчики»

1. Значок «Самчики XIX ст.» Кн-4597/Фа-238.
2. Значок «Садиба Самчики» Кн-16097/Фа-830.
3. Значок «Самчики. Палацово-парковий ансамбль XIX ст.» Кн-16096/Фа-829.

Таблиця 6. Значки Літературно-меморіального будинку-музею Анни Ахматової

1. Значок «Музей А. Ахматової» Кн-10294/Фа-683.
2. Значок «Музей А. Ахматової. с. Слобідка-Шелехівська» Кн-16095/Фа-828.